

Application of The 4 Doctrines of Iddhipāda In Managing Early Childhood Learning

Sukanda Tenissara^{1*}

¹Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus, Thailand

*Corresponding author. E-mail: Tenissarasukanda@gmail.com

ABSTRACT

This article aims to present the concept of applying the 4 Iddhipāda principles in managing early childhood learning. The results of the study found that the guidelines for organizing the learning process by applying the 4 Iddhipāda principles in early childhood schools include: 1) Building faith in learning based on the principles of helpful friends, allowing early childhood children to learn and imitate behavior, mind, discipline and intellectual concepts, 2) creating good habits (precepts) in daily life. 3) Creating an atmosphere for learning with kindness and freedom of thought with precepts as the basis. 4) Creating 4 influences for learning by creating practical experience creating opportunities for children to participate in activities. This is a step-by-step method of organizing learning, causing appropriate behavioral changes for early childhood children to help them learn to control themselves and know how to live together peacefully.

Keywords: Application, 4 Iddhipāda, Early Childhood

การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการจัดการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย

สุกาญดา เทนอิสสระ^{1*}

¹มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ประเทศไทย

*Corresponding author. E-mail: Tenissarasukanda@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งนำเสนอแนวคิดการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการจัดการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย จากการศึกษาพบว่า แนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ในโรงเรียนปฐมวัยนั้น ได้แก่ 1) การสร้างศรัทธาต่อการเรียนรู้โดยยึดหลักกัลยาณมิตรที่ช่วยเหลือ ให้เด็กปฐมวัยมีการเรียนรู้และเลียนแบบพฤติกรรม จิตใจ วินัย และปัญญาแนวคิด 2) การสร้างความเคยชินที่ดีงาม (ศีล) ในวิถีชีวิตประจำวัน 3) การสร้างบรรยากาศต่อการเรียนรู้ด้วยความเมตตาการให้อิสระทางความคิดโดยมีศีลเป็นพื้นฐาน 4) การสร้างอิทธิบาท 4 ให้การเรียนรู้ ด้วยการสร้างประสบการณ์ด้านการลงมือปฏิบัติ การสร้างโอกาสให้เด็กได้ทำกิจกรรม ซึ่งเป็นวิธีการจัดการเรียนรู้ที่มีขั้นตอน ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมที่เหมาะสมให้กับเด็กปฐมวัย เพื่อช่วยให้เด็กรู้จักควบคุมตัวเองและรู้วิธีการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขได้

คำสำคัญ: การประยุกต์, อิทธิบาท 4, เด็กปฐมวัย

© 2023 BRJ: Bodhisatva Review Journal

บทนำ

สังคมไทยมีความคุ้นเคยกับพระพุทธศาสนาทั้งในด้านวัฒนธรรม วิถีชีวิตของคนไทยได้ผูกพันประสานกลมกลืนกับหลักความเชื่อ และหลักปฏิบัติในพระพุทธศาสนาตลอดเวลายาวนาน จนทำให้เกิดการปรับตัวเข้าหากัน และสนองความต้องการของกันและกัน ตลอดจนผสมคลุกเคล้ากับความเชื่อถือและ ข้อปฏิบัติทำให้เกิดมีระบบความเชื่อ และความประพฤติปฏิบัติ (บุษบา ชมที, 2566) อิทธิพลของพระพุทธศาสนาต่อสังคมไทยหลายประการซึ่งมีสิ่งที่สอดคล้องกับงานบริหาร คือ เป็นหลักประพฤติปฏิบัติในการดำเนินชีวิต เป็นหลักที่ใช้ในการปกครอง เช่น ระบอบประชาธิปไตยหรือการยึดธรรมาธิปไตยเป็นหลักรวบรวมศูนย์จิตใจให้มีความรักสามัคคีในหมู่คณะ เป็นรากฐานสำคัญของวัฒนธรรมไทย เป็นหลักคำสอน สอดคล้องกับลักษณะนิสัยของคนไทยที่รักความเป็นอิสระเสรี และเป็นหลักนำทางในการพัฒนาชาติไทย จะเห็นได้ว่า พระพุทธศาสนามีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของประชาชนชาวไทยเป็นอย่างยิ่งโดยเฉพาะหลักอิทธิบาท 4 หลักแห่งคุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมายหรือหนทางแห่งการดำเนินชีวิตไปสู่ความสำเร็จ ความถูกต้อง และการเข้าถึงประโยชน์สุข (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต, 2543) พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มีหลักการสำคัญคือหลักของเหตุและผล ที่มีต่อสิ่งต่างๆ ในโลกนี้เกิดขึ้นจากเหตุ และส่งผลให้เกิดเป็นสิ่งที่ต่างๆ ที่มีอยู่และเป็นอยู่ตามธรรมชาติ ที่มนุษย์เราได้สัมผัสมาแล้วทั้งสิ้น การนำหลักพุทธศาสนา มาใช้อบรมสั่งสอน เพื่อให้เกิดมรรคผลตามจุดประสงค์และเป้าหมายจากความเป็นจริงนั้น นับว่ามีความเป็นไปได้สูง เพราะเป็นการนำเหตุและผลมาใช้ในการพัฒนากระบวนการ การคิดอย่างมีระบบ เพราะหลักสำคัญของพุทธศาสนามีว่า สิ่งที่มีต้องมีเหตุและต้องมีผลของเหตุที่ตามมาด้วยทุกประการ ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของพุทธศาสนาที่นำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยเน้นขบวนการแนวคิดของพระพุทธองค์ที่มีวิธีการสอนที่หลากหลาย ที่ตั้งอยู่บนหลักพื้นฐานแห่งความจริง ของการใช้เหตุและผลอย่างมีสติจนเกิดปัญญาแก้ไขได้ ดังนั้นไม่ว่าปัญหาใดๆ ก็ตามจะเป็นปัญหาทางเศรษฐกิจ การเมือง การปกครองและสังคมในการดำเนินชีวิตตลอดจน ปัญหาการศึกษา นำมาแก้ปัญหาด้วย คำสอนของพระพุทธศาสนาเป็นหลักที่ใช้

แก้ปัญหาของมนุษย์ โดยตัวของมนุษย์เอง ด้วยการอาศัยกระบวนการแห่งปัญญา ที่ต้องคิดหรือเรียกได้ว่าเป็นกระบวนการเรียนรู้แบบแนวพุทธศาสนา

ครูปฐมวัยจึงมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมพัฒนาการ ด้านอารมณ์และจิตใจของเด็กเป็นอย่างมาก ด้วย ซึ่งสภาพโดยทั่วไปของการศึกษาปฐมวัย ในประเทศไทย คือ นักเรียนผู้บริหาร ครู ผู้ปกครองรวมทั้งเด็ก ล้วนมีความทุกข์ ครูจึงต้องรู้จักการปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างที่น่าพึงประสงค์ที่ดี เพื่อการดับทุกข์ให้เหมาะสมกับวัยได้ ด้วยการรู้เหตุแห่งทุกข์ กล่าวคือ ครูควรต้องเป็นต้นแบบรู้แนวปฏิบัติ รู้พัฒนาการและความต้องการในด้านต่างๆของเด็ก ให้เกิดความรู้จริงตามสภาพปัญหาของเด็กปฐมวัย และควรจะช่วยแก้ปัญหาเด็กได้อย่างไร ในการปฏิบัติตนปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในตัวของนักเรียน และเป็นเรื่องของคนที่ต้องมีปัญญาแท้จริงหรือสูงสุด (พุทธทาสภิกขุ, 2546) เพื่อเป็นเมล็ดพันธุ์ที่เจริญงอกงาม ที่ดีมีสติปัญญา อย่างเหมาะสมกับเด็กปฐมวัย และนำมาแก้ปัญหาให้พ้นจากความทุกข์นั้น ด้วยวิถีธรรมชาติจากชีวิตจริง ตามแนวพระพุทธศาสนา คือนำหลักการจัดขบวนการเรียนรู้แนวพุทธ และเน้นให้ลงมือปฏิบัติตนอย่างเป็นธรรมชาติ เพื่อให้เกิด มรรคผลกับเด็กปฐมวัย ในการเป็นเมล็ดพันธุ์ของคุณธรรม จริยธรรม ความดีงามที่เป็นพื้นฐานสู่อนาคตและสามารถพัฒนาความรู้ให้เจริญยิ่งขึ้นไป มีความใฝ่รู้ เกิดความสุขจากการเรียนรู้ (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2544) ดังนั้น บทความนี้จึงมุ่งศึกษาการประยุกต์ใช้หลักอริยบท 4 ในการจัดการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย ซึ่งมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

แนวคิดการจัดการศึกษาระดับปฐมวัย

1. **หลักการจัดการศึกษาระดับปฐมวัย** สำนักบริหารการศึกษาท้องถิ่นได้มีการจัดการศึกษาสำหรับเด็กเล็กอายุ 4 – 5 ปี เป็นการพัฒนาแบบองค์รวมทุกด้าน ได้แก่ ร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญาตามวัย เพื่อเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตและอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข โดยมีหลักการจัดการให้ครอบคลุมเด็กทุกประเภทที่มีอายุ 4 – 5 ปี พัฒนาเด็กโดยยึดหลักการอบรมเลี้ยงดู และให้การศึกษาพัฒนาเด็กโดยองค์รวม ผ่านการเล่นที่เหมาะสมกับวัย วุฒิภาวะ และความแตกต่างระหว่างบุคคล จัดประสบการณ์ที่让孩子สามารถดำรงชีวิตประจำวันได้อย่างมีคุณภาพและมีความสุข พัฒนาเด็กโดยบุคลากรที่มีความรู้ ความสามารถในการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา พัฒนาเด็กโดยให้ครอบครัวและชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาระดับปฐมวัย เน้นหลักการพัฒนาเด็กให้ครบทุกด้าน ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญาตามวัย โดยให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของเด็ก (สำนักบริหารการศึกษาท้องถิ่น, 2545)

2. **ปัจจัยพื้นฐานในการบริหารจัดการศึกษาระดับปฐมวัย** ปัจจัยพื้นฐานในการบริหารจัดการศึกษาระดับปฐมวัย มี 5 ปัจจัย ได้แก่ 1) บุคลากร หมายถึง ครูผู้สอนในระดับปฐมวัยเป็นผู้มีบทบาทสำคัญยิ่งที่จะช่วยให้เด็กรู้สึกมีความสุข สนุกสบายและปลอดภัยเมื่ออยู่ในสถานศึกษาเด็กจะประทับใจต่อสถานศึกษา อยากมาพบครู พบเพื่อน เพื่อให้การปฏิบัติงานของครูปฐมวัยมีประสิทธิภาพ บทบาทสำคัญอันดับแรกที่ครูปฐมวัยจะต้องคำนึงถึงบทบาทของตนเอง 2) งบประมาณ มีความสำคัญต่อการบริหาร ได้แก่ ความสำคัญต่อการวางแผน งบประมาณ การบริหาร ต้องวิเคราะห์ทางเลือกที่เป็นประโยชน์และกำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมายของงาน งบประมาณเป็นทรัพยากรการบริหารที่มีความสำคัญที่จะส่งผลต่อประสิทธิภาพขององค์การ ตลอดจนเป็นปัจจัยพื้นฐานที่จะนำมาซึ่งทรัพยากรบริหารด้านอื่นๆ เช่น บุคลากร วัสดุอุปกรณ์ เทคนิควิธีการ หรือเทคโนโลยีสมัยใหม่ ได้ทันต่อเหตุการณ์ ตามสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมต่องานนั้น (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2540) 3) อาคารสถานที่ การจัดตั้งอาคารสถานที่ของเด็กปฐมวัยที่จัดการศึกษาระดับปฐมวัยจะต้องคำนึงถึงความปลอดภัยของเด็กเป็นหลัก นอกจากนี้บริเวณอาคารสถานที่จะต้องสะอาดมีอากาศถ่ายเทได้สะดวก มีแสงสว่างเพียงพอ เหมาะสมในการจัดกิจกรรมต่างๆ ให้เด็กมีความสุขสนุกสนานร่าเริงแจ่มใส 4) สภาพแวดล้อม สภาพแวดล้อมมีอิทธิพล และมีความสำคัญต่อเด็กเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะ ในสถานศึกษาที่จัดการศึกษาในระดับ

ปฐมวัยต้องจัดสภาพแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกให้เหมาะสมสวยงาม และปลอดภัย ซึ่งสภาพแวดล้อมที่ดี ย่อมส่งเสริมให้เด็กมีพัฒนาการที่ดีในทุกๆ ด้าน ตามจุดประสงค์ที่ดีของสถานศึกษา (นภเนตร ธรรมบวร, 2544) และ 5) อุปกรณ์และสื่อการเรียน หลักการเลือกสื่อการเรียนการสอนและหลักการเตรียมสื่อการเรียนการสอนไว้ว่า ต้องคำนึงถึงความสัมพันธ์กับเนื้อหาบทเรียนและจุดประสงค์ของเรื่องที่จะสอนเหมาะสมกับระดับชั้นและวัยของผู้เรียน เหมาะสมกับความรู้ และประสบการณ์ของผู้เรียน เลือกหาสื่อที่หาง่ายมีประสิทธิภาพ ใช้สื่อตามความเหมาะสม ตรงกับเนื้อหาเพื่อช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เนื้อหาที่ถูกต้อง เป็นสื่อที่ใช้การได้ดี คຸ້ມກັບราคา คຸ້ມກັບเวลา มีความสอดคล้องกับวิธีการสอนและผู้สอนมีการทดสอบก่อนใช้จริง (เยาวพา เดชะคุปต์, 2550)

3. กระบวนการในการจัดการศึกษาระดับปฐมวัย กระบวนการในการจัดการศึกษาระดับปฐมวัย จะไม่จัดเป็นรายวิชา แต่จัดในรูปของกิจ กรรมบูรณาการผ่านการเล่น เพื่อให้เด็กได้รับประสบการณ์ตรง เกิดการเรียนรู้ ได้พัฒนาการทั้งทางร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญาการเลือกกิจกรรมครอบคลุม ได้แก่ 1) การพัฒนา กล้ามเนื้อใหญ่ เพื่อให้เด็กได้พัฒนาความแข็งแรงของกล้ามเนื้อใหญ่การเคลื่อนไหว และความคล่องแคล่ว ในการ ใช้อวัยวะต่างๆ ควรจัดกิจกรรมโดยให้เด็กเล่นอิสระกลางแจ้ง เคลื่อนไหวร่างกายตามจังหวะดนตรี 2) การพัฒนา กล้ามเนื้อเล็ก เพื่อให้เด็กได้พัฒนาความแข็งแรงของกล้ามเนื้อเล็กการประสานสัมพันธ์ระหว่างมือกับตา จึงควรจัด กิจกรรมโดยให้เด็กได้เล่นเครื่องเล่นสัมผัสเล่นเกมต่อภาพฝึกช่วยตนเองในการแต่งกาย หยิบจับซ้อนส้อม ใช้ อุปกรณ์ศิลปะ 3) การส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ เพื่อให้เด็กได้พัฒนาความคิดสร้างสรรค์ได้ถ่ายทอดอารมณ์ ความรู้สึก และเห็นความสวยงามของสิ่งต่างๆ รอบตัว อาจจัดกิจกรรมโดย ใช้การเคลื่อนไหว และจังหวะตาม จินตนาการ สิ่งต่างๆ อย่างอิสระ ตามความคิดสร้างสรรค์ของเด็ก เล่นน้ำ เล่นทราย เล่นบล็อก 4) การพัฒนา ความคิด เพื่อให้เด็กพัฒนาความคิดรวบยอด สังเกต จำแนก เปรียบเทียบ จัดหมวดหมู่ เรียงลำดับเหตุการณ์ แก้ปัญหา เชื่อมโยงการมาพูดคุยกับเด็ก ถึงแหล่งข้อมูลต่างๆ หรือจัดให้เด็กเล่นเกมการศึกษาที่เหมาะสมกับวัย ฝึก การแก้ปัญหาในชีวิตประจำวันและในการทำกิจกรรมทั้งที่เป็นกลุ่มย่อย กลุ่มใหญ่หรือรายบุคคล 5) การส่งเสริมให้ เด็กได้เลือก และตัดสินใจ เพื่อให้เด็กได้มีโอกาสตัดสินใจเลือกเล่นหรือทำกิจกรรมอย่างเสรีตามความสนใจ และ ความต้องการของตนเอง จึงควรจัดกิจกรรมให้เด็กเล่นตามมุมเล่น หรือมุมประสบการณ์ หรือศูนย์การเรียนรู้ต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกห้องเรียน 6. การส่งเสริมลักษณะนิสัย และทักษะในการใช้ชีวิตประจำวัน เพื่อให้เด็กมีสุข นิสัยที่ดี แสดงออกอย่างเหมาะสม และอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ช่วยเหลือตนเองได้ในกิจวัตรประจำวัน มี นิสัยรักการทำงาน รู้จักระมัดระวังความปลอดภัยของตนเองและผู้อื่น จึงควรจัดกิจกรรมที่ช่วยให้เด็กได้ปฏิบัติ กิจวัตรประจำวันอย่างสม่ำเสมอ (สำนักบริหารการศึกษาท้องถิ่น, 2545)

กระบวนการในการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยเป็นการเริ่มต้นของคนดีและคนเก่ง สามารถสรุปออกมา ในรูปของทฤษฎีต้นไม้จริยธรรม ซึ่งวิเคราะห์ได้ว่ามีองค์ประกอบทางจิตเกี่ยวข้องอยู่ 8 จิตลักษณะ โดยแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ จิตลักษณะที่เป็นพื้นฐานทางจิตใจ 3 ด้าน และลักษณะที่เป็นสาเหตุทางจิตอีก 5 ด้าน ซึ่งมีความ เชื่อมโยงกัน เมื่อนำไปประกอบเป็นภาพต้นไม้ จะแบ่งเป็น 3 ส่วน คือ 1) ส่วนดอกและผลไม้บนต้นไม้ม 2) ส่วนลำ ต้นของต้นไม้ 3) ส่วนรากของต้นไม้ มีรายละเอียดดังนี้ (ดวงเดือน พันธมนาวิน, 2544)

1. ส่วนดอกและผลไม้บนต้นไม้ม คือ พฤติกรรมประเภทต่างๆ ที่รวมเข้าเป็นพฤติกรรมของคนดีคนเก่ง พฤติกรรมของพลเมืองดี พฤติกรรมการทำความดีและละเว้นความชั่ว พฤติกรรมที่เอื้อต่อการพัฒนา ประเทศ และพฤติกรรมการทำงานอาชีพอย่างขยันขันแข็งเพื่อส่วนรวมผลที่ออกมาเป็นพฤติกรรมต่างๆ ที่น่า พิจารณานี้ มีสาเหตุมาจากสาเหตุทางจิตใจที่เป็นส่วนของต้นไม้ม และลักษณะทางพื้นฐานทางจิตใจที่เป็นส่วนของ รากต้นไม้ม

2. ส่วนลำต้นของต้นไม้ม คือ สาเหตุทางจิตใจของพฤติกรรมประกอบด้วยจิตลักษณะ 5 ด้าน ได้แก่ 1) การ ใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม คือ มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความรับผิดชอบหน้าที่ มีระเบียบวินัย มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ประเทศชาติมนุษยชาติและหลักการ มากกว่าประโยชน์ส่วนตน 2) จิตลักษณะมุ่ง

อนาคตและควบคุมตน คือ รู้จักคาดการณ์ไกล รู้จักควบคุมตัวเองได้ สามารถอดได้รอได้ มีความภูมิใจในการทำ ความดี แม้จะไม่มีใครเห็น 3) ความเชื่ออำนาจในตน คือ เชื่อว่าผลที่เกิดกับตนมาจากการกระทำของตนเอง ไม่ใช่เกิดจากความบังเอิญ หรือโชคเคราะห์ สิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือบุคคลอื่นบันดาลให้ 4) แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ คือ มีความมุ่งมั่น ในการที่จะทำงานให้สำเร็จตามจุดหมายโดยไม่ย่อท้อ 5) ทศนคติ คุณธรรม ค่านิยม คือ (ที่ เกี่ยวข้องกับพฤติกรรม หรือค่านิยมนั้นๆ) คือ มองเห็น และเข้าใจในคุณค่า ประโยชน์ ความดีของการปฏิบัติหน้าที่ เกิดความพึงพอใจ มีความพร้อมที่จะมีพฤติกรรมการทำงานที่มีประสิทธิภาพ

3. ส่วนรากของต้นไม้ คือ ลักษณะพื้นฐานทางจิตใจของพฤติกรรมประกอบด้วย จิตลักษณะ 3 ด้าน ได้แก่ 1) สติปัญญา คือ ความเฉลียวฉลาดมีการรู้คิดที่เหมาะสมกับอายุเมื่อเป็นผู้ใหญ่ก็มีความสามารถทางความคิดที่เป็นนามธรรมขั้นสูงได้ กล่าวคือ คิดแบบเป็นระบบได้เมื่อผู้ใหญ่ 2) มีสุขภาพจิตที่ดี ได้แก่ มีความสุขในการทำงาน มีการปรับตัวที่ดี มีความวิตกกังวลน้อยเหมาะสมกับเหตุการณ์ มีอารมณ์มั่นคง มีความพึงพอใจในสภาพแวดล้อม ของการทำงาน 3) มีประสบการณ์ทางสังคมสูง คือ การเข้าใจมนุษย์และสังคม รู้จักเอาใจเขามาใส่ใจเรา ได้รับ ประสบการณ์อย่างเพียงพอเหมาะสมตามอายุถ้าบุคคลมีลักษณะทางจิตใจ 3 ด้าน ที่เป็นส่วนรากของต้นไม้ใน ปริมาณที่สูงเหมาะสมกับอายุ และอยู่ในสภาพแวดล้อมทางบ้าน ทางโรงเรียน และทางสังคมที่เหมาะสม ก็จะเป็น ผู้ที่มีความพร้อมที่จะพัฒนาทางจิตลักษณะทั้ง 5 ด้าน อันเป็นสาเหตุทางจิตใจที่เป็นส่วนลำต้นของต้นไม้ได้

แนวคิดเกี่ยวกับหลักอิทธิบาท 4

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) (2553) ได้เขียนเกี่ยวกับอิทธิบาท 4 สรุปได้ว่า หลักธรรมที่ไม่เคย ล้าสมัย หรือหลักธรรมอันเป็นหลักแห่งความสำเร็จ หรือทางแห่งความสำเร็จ 4 ประการ ที่ในปัจจุบันแม้เราจะ หลงลืมกันไปบ้างว่า คืออะไร แต่ถ้าหากได้ย้อนรำลึกกันบ้างว่า มีอะไร และคืออะไร จะเห็นได้ว่าหลักธรรมอายุ 2 พันกว่าปีนี้ ไม่มีใครหาได้ที่จะเรียกว่าล้าสมัย

- 1) ฉันทะ เพราะเหตุว่าทรงรักสิ่งที่ทรงหา จึงได้ทำสิ่งที่หาอยู่ในขณะนี้
 - 2) วิริยะ คือความพากเพียร ความพยายามไม่ย่อท้อ
 - 3) จิตตะ คือความเอาพระทัยจดจ่อในสิ่งที่ทรงหา เพราะฉะนั้นท่านจึงทำได้
 - 4) วิมังสา ทำงานแล้วไม่ทิ้ง คอยตรวจสอบ ทบทวน ไตร่ตรอง พิจารณา
- ดังนั้น หลักความสำเร็จ ปฏิบัติตามหลักธรรม ที่จะนำไปสู่ความสำเร็จแห่งกิจการ ที่เรียกว่า อิทธิบาท (ธรรมให้ถึงความสำเร็จ) ซึ่งมี 4 ข้อ คือ

1) ฉันทะ แปลว่า ความพอใจ ได้แก่ ความมีใจรักในสิ่งที่ทำ และพอใจใฝ่รักในจุดหมายของสิ่งที่ทำนั้น อยากทำสิ่งนั้นๆ ให้สำเร็จ อยากให้งานนั้นหรือสิ่งนั้นบรรลุ พุดง่ายๆ ว่ารักงานและรักจุดหมายของงาน พุดให้ลึก ลงไปในทางธรรมว่า ความรักความใฝ่ใจปรารถนาต่อภาวะดีงามเต็มเปี่ยมสมบูรณ์ ซึ่งเป็นจุดหมายของสิ่งที่กระทำ หรือซึ่งจะเข้าถึงได้ด้วยการกระทำนั้น อยากให้สิ่งนั้นๆ เข้าถึงหรือดำรงอยู่ในภาวะที่ดีที่งามที่ประณีต ที่สมบูรณ์ ที่สุดของมันหรืออยากให้ภาวะดีงามเต็มเปี่ยมสมบูรณ์ของสิ่งนั้นๆ ของงานนั้นๆ อยากทำให้สำเร็จผลตามจุดหมายที่ ดีงามนั้น เมื่อเห็นสิ่งนั้นหรืองานนั้นกำลังเดินทางไปสู่จุดหมาย ก็เกิดปิติเป็นความเอิบอิ่มใจ ครั้นสิ่งหรืองานที่ทำ บรรลุจุดหมายก็ได้รับโสมนัสเป็นความฉ่ำชื่นใจที่พร้อมด้วยความรู้สึกโปร่งโล่งผ่องใสเบิกบานแผ่ออกไปเป็นอิสระ ไร้ขอบเขตถ้าสามารถปลูกเร้าฉันทะให้เกิดอย่างแรงกล้า เกิดความรักในคุณค่าความดีงามความสมบูรณ์ของสิ่งนั้น หรือจุดหมายนั้นอย่างเต็มที่แล้ว คนก็จะทุ่มเทชีวิตจิตใจอุทิศให้แกสิ่งนั้น เมื่อรักแท้ก็มอบใจให้อาจถึงขนาดยอม สละชีวิตเพื่อสิ่งนั้นได้ เมื่อมีฉันทะนำแล้วก็ต้องการทำสิ่งนั้นให้ดีที่สุดให้สำเร็จผลอย่างดีที่สุดของสิ่งนั้นของงานนั้น ไม่หวั่นพะวงกับสิ่งล่อเร้าหรือผลตอบแทนทั้งหลาย จิตใจก็มุ่งมั่นแน่วแน่นคงในการดำเนินสู่จุดหมาย เดินเรียบ สม่าเสมอ ไม่ช้านไม่สาย ฉันทสมาธิ จึงเกิดขึ้นโดยนัยนี้ และพร้อมนั้นปธานสังขาร คือ ความเพียรสร้างสรรค์ก็ย่อม เกิดควบคู่มาด้วย

พระธรรมโกศาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) (2546) ได้อธิบายว่า อิทธิบาท คือ ทางที่จะไปสู่ความสำเร็จ 4 ประการ คือ 1) ฉันทะ ความพอใจ 2) วิริยะ ความเพียร 3) จิตตะ ความเอาใจใส่ และ 4) วิมังสา ไตร่ตรองค้นคว้า ในสิ่งนั้นๆ ถ้าเรารักสิ่งนั้น เอาใจใส่สิ่งนั้น มันก็ก้าวหน้า การคิดการทำก็ก้าวหน้าต่อไป เพราะเรารักสิ่งนั้น ถ้าไม่รัก มันก็ไปไม่ได้

สรุปได้ว่า อิทธิบาท 4 หมายถึง หลักธรรมที่ปฏิบัติเพื่อเอาชนะปัญหาและอุปสรรคต่างๆ เป็นหนทางนำไปสู่ความสำเร็จในหน้าที่การงานต่างๆตามที่มุ่งหวังไว้ ซึ่งประกอบด้วยฉันทะ (ความพอใจ) วิริยะ (ความเพียร) จิตตะ (ความคิด) และวิมังสา (ความไตร่ตรอง)

ความสำคัญของหลักอิทธิบาท 4

อุบลวรรณ ไชยเรนทร์ และกันตภณ หนูทองแก้ว (2563) กล่าวว่า อิทธิบาท 4 หรืออิทธิบาทธรรม เป็นธรรมแห่งความสำเร็จ ซึ่งประกอบด้วย 1) ฉันทะ ความพอใจ หมายถึง ความรักงาน พอใจกับงานที่ทำอยู่ ผู้ปฏิบัติงานจะต้องชอบหรือศรัทธาในงานที่ทำอยู่จะต้องพอใจที่จะทำ และมีความสุขกับงานที่ได้รับมอบหมาย 2) วิริยะ ความพากเพียร หมายถึง ความขยันหมั่นเพียรกับงาน ผู้ปฏิบัติงานจะต้องมีความขยันหมั่นเพียรในการทำงานที่ได้รับมอบหมายรวมทั้งหมั่นฝึกฝนอย่างต่อเนื่องเพื่อให้การทำงานมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น 3) จิตตะ ความเอาใจใส่ หมายถึง ความเอาใจใส่ที่จะรับผิดชอบงาน ผู้ปฏิบัติงานจะต้องมีจิตใจหรือสมาธิจดจ่อกับงานที่ทำ รวมไปถึงมีความรอบคอบและรับผิดชอบต่อในงานที่ทำอย่างเต็มสติกำลัง 4) วิมังสา ความสอดส่องในเหตุและผล หมายถึง การพิจารณาวิเคราะห์และผู้ปฏิบัติงานต้องใช้ปัญญาในการตรวจสอบงาน รวมไปถึงการมีความเข้าใจในงานอย่างลึกซึ้งทั้งในแง่ขั้นตอนและผลสำเร็จ ผลสัมฤทธิ์ของงาน

พระมหาจุฑิชัย วชิรเมธี (ว.วชิรเมธี) (2551) ได้กล่าวถึง การทำงานให้ประสบความสำเร็จตามแนวพุทธศาสนาพระพุทธเจ้าทรงแนะนำให้ปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท 4 อิทธิบาท แปลว่า หลักพื้นฐานแห่งความสำเร็จหรือทางสู่ความสำเร็จ มีองค์ประกอบ 4 ประการ คือ 1) ฉันทะ คือ มีใจรัก ทำงานด้วยใจรักงาน 2) วิริยะ คือ พากเพียรทำ รักแล้วต้องขยัน ความขยัน คือ ภาวปฏิบัติการของความรักความรักในงานจะทำให้เรารู้ว่าควรทำงานอะไร ส่วนความขยันจะทำให้งานนั้นก้าวไปสู่ความสำเร็จ การทำงานถ้าขาดความขยัน ความขำนาญก็จะ ไม่เกิด 3) จิตตะ คือ จดจ่อจ่อจิต หมายความว่า ทำอะไรก็ตามให้เจาะลงไปปักใจลงไปในเรื่องนั้นอย่าง ลึกซึ้ง อย่างมุ่งมั่น อย่างจริงจังและอย่างทุ่มเทใครก็ตามที่ทำงานด้วยการเอาใจจดจ่อกับงานนั้น คนนั้นจะประสบความสำเร็จ 4) วิมังสา คือ วินิจวิจัย ได้แก่การวิเคราะห์สังเคราะห์สร้างสรรค์พัฒนานั่นเอง เมื่อทำงานอะไรก็ตามให้พิจารณาวิเคราะห์สร้างสรรค์พัฒนา

สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย (2550) กล่าวว่า อิทธิบาท 4 คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมายหรือหนทางแห่งการดำเนินชีวิตไปสู่ความสำเร็จ ความถูกต้อง และการเข้าถึงประโยชน์สุข นอกจากนี้อิทธิบาทยังเป็นธรรมที่อนุโลมได้ว่า มีจุดมุ่งหมายเพื่อความสำเร็จในการปฏิบัติหน้าที่การงานของบุคคล เช่น ประสบความสำเร็จทางการเรียน การประกอบอาชีพการดำรงชีวิต

บุษบา ชมที (2566) ความสำคัญของหลักอิทธิบาท 4 เป็นคุณธรรมที่จะนำการทำงานของคุณครูและบุคลากรทางการศึกษาไปสู่ความสำเร็จ อันประกอบด้วย 1) ฉันทะ คือ ความพอใจในงาน ความรัก ความชอบในงานที่ต้องทำให้สำเร็จ 2) วิริยะ คือ มีความพากเพียรในงาน มุ่งมั่นทุ่มเท ไม่ย่อท้อต่อปัญหาและอุปสรรคเพื่อให้งานที่ทำบรรลุผล 3) จิตตะ คือ ใจจดจ่อกับงานไม่ปล่อยจิตให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอย เอาใจใส่ในงานที่ได้รับมอบหมาย อุทิศตัวอุทิศใจให้แก่สิ่งที่ทำ 4) วิมังสา คือ การใช้ปัญญาในการพิจารณา ไตร่ตรอง ในสิ่งที่กระทำ วิเคราะห์ สังเคราะห์ สร้างสรรค์และพัฒนา ตั้งแต่เริ่มวางแผนตลอดจนวัดผลสำเร็จของงานที่ทำนั้นเอง อันจะเป็นหนทางนำไปสู่การพัฒนาทักษะในการทำงานของตนเองหรือผู้อื่นให้ดีขึ้นเจริญขึ้นเพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์การอันจะทำให้ตนเองผู้อื่นและองค์การเกิดความสุขและเจริญยิ่งขึ้นไป

จากความสำคัญของอิทธิบาท 4 ที่กล่าวมา จะเห็นได้ว่า ฉันทะและวิริยะ เป็นหลักปฏิบัติที่ช่วยให้บุคคลมีความสามารถในการเผชิญปัญหาและอุปสรรคในการทำงานได้เป็นอย่างดี โดยมีจิตตะและวิมังสาเป็นหลักปฏิบัติที่ช่วยให้การเอาชนะปัญหาและอุปสรรคในการทำงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ซึ่งในที่สุดแล้วก็จะช่วยเสริมให้บุคคลมีความสามารถในการเผชิญปัญหาและอุปสรรคมากขึ้นนั่นเอง

การประยุกต์ใช้หลักอริยาบท 4 ในการจัดการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย

อริยาบท 4 เป็นหลักธรรมแห่งความสำเร็จแก่ผู้นำไปปฏิบัติที่ทันสมัยอยู่เสมอ นอกจากจะเป็นคุณธรรมนำไปสู่ความสำเร็จในการจัดการศึกษาของสำนักปฏิบัติธรรม บุคคลต้องมีพอใจในงานที่ทำและมีความเพียรพยายามเอาใจใส่ในหน้าที่การงานนั้นอย่างต่อเนื่อง ด้วยการพิจารณาอย่างรอบคอบรอบด้าน การศึกษาเล่าเรียนจะประสบผลสำเร็จพัฒนาขึ้น การพัฒนาจิตใจ การยกระดับจิตใจให้สูงขึ้นรวมทั้งการพัฒนาหน้าที่การงานให้ดีขึ้นได้นั้นต้องมีธรรมประจำใจ (พระครูภัทรจิตตารมณ์ และคณะ, 2562)

อริยาบท 4 เป็นหลักธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จในทุกเรื่องและทุกกิจกรรมไม่ว่าจะเป็นการทำงานหรือการศึกษา ดังนั้นอริยาบท 4 จำเป็นต้องปลูกฝังให้เกิดขึ้นในตัวบุคคล บุคคลที่ใช้อริยาบท 4 จะเกิดความพึงพอใจในการทำงาน และเกิดความเพียรพยายามในการทำงานทำให้เกิดความเอาใจใส่และเกิดการไตร่ตรองตรวจสอบเพื่อให้การทำงานเกิดการผิดพลาดน้อยที่สุด และ ทำการแก้ไขเพื่อให้งานสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ในการทำงานใดๆ ควรพิจารณาและพัฒนาอริยาบท 4 ให้เกิดขึ้นตามลักษณะของบุคคล เมื่อหลักธรรมอริยาบท 4 เกิดขึ้นในตัวบุคคลแล้วหลักธรรมนั้นจะเป็นสิ่งจูงใจให้เกิดหลักธรรมอื่นๆ ในตัวบุคคล จะส่งผลให้การทำงานประสบความสำเร็จหรือด้วยผลของงานที่มีประสิทธิภาพ (พระครูโกศลพัฒนาภรณ์ (รัชพล ปกสุสโร), 2560)

การประยุกต์ใช้หลักอริยาบท 4 ในการจัดการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยในโรงเรียนสำหรับเด็กปฐมวัยนั้น เริ่มจากการสร้างแรงจูงใจให้เด็กในวัยนี้มีฉันทะในการเรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติ ซึ่งผู้เลี้ยงดูเด็กต้องเฝ้าสังเกตอุปนิสัยใจคอ ความคิด ลักษณะของเด็กแต่ละคนได้ การสื่อสารหรือออกแบบกระบวนการเรียนรู้ให้ผู้เรียนแต่ละคนมีความสนใจ หรือเร้ากุศลให้เกิดความพอใจ (ฉันทะ) ในการเรียนรู้ได้ ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง ผ่านการลงมือปฏิบัติจริงเพื่อให้ได้อายตนะทั้ง 6 เรียนรู้อย่างถูกต้องตามอริยาบท 4 (ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา) ซึ่งมีการวิเคราะห์ดังนี้

1. ระดับผู้บริหาร

การประยุกต์ใช้หลักอริยาบท 4 ในการจัดการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย ผู้บริหารจะต้องมีนโยบายส่งเสริมด้านการสร้างประสบการณ์ให้เด็กปฐมวัย เนื่องจากธรรมชาติการเรียนรู้ผ่านเล่น การลงมือปฏิบัติ หรือทำงานศิลปะ ที่มีลักษณะส่งเสริมการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ และมีความหลากหลาย เพื่อการซึมซับการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติจริงแล้วต่อยอดการเรียนรู้ ตามแนวคิด 3 สุข คือ 1) สุขเนื่องจากการมีศีล 2) สุขจากการมีสมาธิ 3) สุขจากการมีปัญหาดี สุขเมื่อให้เพราะได้ให้สิ่งที่ต้องทำ หรือทำตัวให้มีเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมในฐานะผู้บริหารที่ดี

ผู้บริหารสร้างอริยาบทด้วยการสร้างแรงจูงใจให้เด็กมีฉันทะในการเรียนรู้ อุปนิสัยใจคอ ความคิด ให้เกิดความพอใจ (ฉันทะ) ในการเรียนรู้ได้ ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง ผ่านการลงมือปฏิบัติจริงเพื่อให้ได้อายตนะทั้ง 6 เรียนรู้อย่างถูกต้องตามอริยาบท 4 ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง ผ่านการลงมือปฏิบัติจริง เพื่อให้ได้อายตนะทั้ง 6 เรียนรู้อย่างถูกต้องตามฉันทะ ความพอใจรักใคร่ วิริยะความพากเพียร จิตตะ ความเอาใจใส่ วิมังสา ความมั่นสอดส่องให้กับเด็กปฐมวัยในการสร้างอริยาบททั้งของผู้บริหาร คุณครูและเด็กนักเรียน

2. ระดับครูผู้สอน

การประยุกต์ใช้หลักอริยาบท 4 ในการจัดการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย ครูผู้สอนควรสร้างแรงจูงใจเด็กให้เกิดศรัทธาจิต ควรสร้างให้เกิดการศรัทธาในการลงมือปฏิบัติแล้วพลักให้เกิดปัญญาในที่สุดและเกิดความสุข มีความพากเพียรและตระหนักรู้ตัวว่ามีเด็กคอยเลียนแบบซึมซับพฤติกรรมของครูที่จัดกระบวนการเรียนรู้ให้กับเด็กปฐมวัย โดยครูผู้สอนจะต้องจัดสร้างประสบการณ์ให้ผู้เรียนระดับปฐมวัย เพราะธรรมชาติการเรียนรู้ผ่านการเล่น การลงมือปฏิบัติทางงานศิลปะ ที่มีลักษณะส่งเสริมการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์ และมีความหลากหลาย โดยครูผู้สอนเป็นผู้สอน เป็นผู้จัดประสบการณ์เพื่อการซึมซับการเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติจริง ตามแนวคิด 3 สุข คือ 1) สุขจากการมีศีล 2) สุขจากการมีสมาธิ 3) สุขจากการมีปัญหาดี และได้นำมาปฏิบัติจริงจากการเรียนรู้ที่ครูเป็น

ผู้สร้างประสบการณ์ให้เด็ก ด้วยการหาเวที หรือกิจกรรมอะไรที่เหมาะสมกับความสามารถของเด็กแต่ละกลุ่มที่จะมาทำงานจิตอาสา ในรูปแบบที่เด็กเต็มใจ และภูมิใจนำเสนอ ทั้งนี้ผู้ใหญ่ต้องมีศิลปะในการจัดโอกาส และเสริมแรงใจ ตลอดจนไม่วิพากษ์วิจารณ์เรื่องผลงานแต่ยอมรับอย่างเต็มที่ที่เป็นได้ แต่ให้ความสำคัญด้านกระบวนการ ความตั้งใจดี และให้โอกาสได้เรียนและทำซ้ำ ให้มากที่สุดเป็นประจำและควรเป็นกิจกรรมที่ทั้ง บ้าน วัด โรงเรียน ได้ออกแบบและมีส่วนช่วยกันและกัน

3. ระดับเด็กนักเรียน

การประยุกต์ใช้หลักอริยาบท 4 ในการจัดการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย ต้องเริ่มต้นด้วยการสร้างแรงจูงใจ ให้เด็กมีฉันทะในการเรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติ ซึ่งผู้เลี้ยงดูเด็กต้องเฝ้าสังเกตมากพอจนเห็นและเข้าใจ อุปนิสัยใจคอ ความคิดตลอดจนลักษณะจิตของเด็กแต่ละคนได้ และสามารถสื่อสารหรือออกแบบกระบวนการเรียนรู้ให้ผู้เรียนแต่ละคนมีความสนใจ หรือปลุกเร้าให้เกิดกุศลให้เกิดความพอใจ (ฉันทะ) ในการเรียนรู้ได้ เช่น การสร้างมนต์ศน์ คือทำให้ผู้เรียนเห็นภาพ เห็นเป้าหมายในการเรียนรู้ ผ่านบทเพลงนิทาน การละเล่น ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง ผ่านการลงมือปฏิบัติจริง เพื่อให้ได้อายตนะทั้ง 6 เรียนรู้อย่างถูกต้องตามอริยาบท 4 ทั้งนี้เมื่อเด็กเริ่มมีฉันทะในการเรียนรู้แล้ว ผู้ใหญ่ที่ดูแลเด็กมีหน้าที่เฝ้าสังเกตการณ์เรียนรู้ของเด็ก ว่าเด็กมีวิธีการเรียนรู้อย่างไรให้ได้คำตอบ มีความเพียร มีความตั้งใจพอไหม ทั้งนี้ถ้าผู้ใหญ่สังเกตว่า เด็กยังมีความเพียรไม่พอ หรือมีสมาธิที่จะพบกับคำตอบได้ ผู้ใหญ่ควรเข้าไปมีส่วนร่วมในจังหวะที่เด็กกำลังเลิกสนใจเรียนรู้บนฐานความเข้าใจในลักษณะของเด็กแต่ละคน เมื่อจบกิจกรรมการเรียนรู้หนึ่ง สิ่งที่คุณใหญ่ควรทำ คือ ให้เด็กได้เล่าเรื่อง หรือได้ตอบคำถามที่ตั้งใจหาคำตอบไว้ก่อนให้ลงมือทำ ทั้งนี้ผู้ใหญ่ควรสังเกตว่าเด็กแต่ละระดับชั้นมีพัฒนาการด้านคิดอยู่ในเกณฑ์มาตรฐานหรือไม่อย่างไร แล้วหาทางช่วยเหลือพัฒนาในครั้งต่อไป และหลังเด็กถ่ายทอดการเรียนรู้เสร็จ ครูควรเป็นผู้ขมวดเรื่องราวและสรุปคำตอบตามเนื้อหาที่ได้เตรียมไว้เพื่อให้เด็กเรียนรู้เรื่องราวได้อย่างถูกต้องครบถ้วนมากขึ้น

การประยุกต์ใช้หลักอริยาบท 4 ในการจัดการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย ผู้บริหาร และครูผู้สอน ต้องสร้างบรรยากาศต่อการเรียนรู้ในโรงเรียนสำหรับเด็กปฐมวัย บรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ คือบรรยากาศที่มีลักษณะเป็นมิตร อบอวนด้วยความรัก ความอบอุ่น ความปลอดภัย เรียบง่าย สบายใจมีความสงบ และเป็นอิสระ มีวินัยที่ดีงาม ทำให้เกิดสมาธิ และปัญญาในขณะที่เรียนรู้ได้ แบ่งได้ 3 ช่วงคือ 1) ช่วงเริ่มต้นการเรียนรู้ การทำให้เด็กเกิดความรู้สึกคุ้นใจ ไวใจและศรัทธา ทำให้เด็กพร้อมที่จะเรียนรู้ 2) ช่วงเด็กกำลังเรียนรู้ครูควรกระตุ้นให้เด็กสนใจใคร่รู้ ด้วยการตั้งคำถาม และใช้น้ำเสียงที่มีจังหวะน่าสนใจ หรือท้าทาย ขวนให้เข้ามาศึกษา 3) ช่วงสุดท้ายต้องสร้างให้เกิดความรู้สึกมีความสุขมีความภูมิใจ ควรสร้างบรรยากาศ ของการภาวนาให้เป็นนิสัย สร้างความเคยชินที่ดีงาม (ศีล) ในวิถีชีวิตประจำวันสำหรับเด็กปฐมวัยด้วยการทำตัวเป็นต้นแบบที่ดีมีความชัดเจน และมีสัมมาทิฐิหรือความเห็นชอบ ต่อการทำหน้าที่เลี้ยงดูอบรมให้การศึกษาแก่เด็กการปฏิบัติธรรม (ภาวนา) ด้วยจิตมีสติ รู้ตื่น และเบิกบาน ไม่ขุ่นมัว ไม่เพ่งโทษ แต่ประกอบด้วยเมตตา มีสติ เป็นสมาธิ อยู่กับงานในทุกกิจกรรมในชีวิตประจำวันด้วยจิต ที่รู้ตื่นและเบิกบาน ทั้งก่อนทำระหว่างทำ และหลังทำ บวกกับการพัฒนาให้มีความเรียบร้อยดีงาม ก่อความสุขให้ทั้งตัวเองและผู้อยู่ใกล้ เช่น การจงใจเด็กที่เป็นศรัทธาจิต ควรสร้างให้เกิดการศรัทธาในการลงมือปฏิบัติ หรือปฏิบัติแล้วพลิกให้เป็นปัญญาในที่สุด สำหรับเด็กที่เป็นพุทธจริต โลกจริต อาจล่อด้วยต้นหา ในช่วงแรกเพื่อให้ลงมือปฏิบัติแล้วพลิกให้เป็นปัญญาในที่สุด สำหรับเด็กที่เป็นพุทธจริต อาจเพียงสร้างความเห็นชอบก็พร้อมจะลงมือปฏิบัติ สำหรับเด็กโทสจริต อาจชักจูงในลักษณะท้าทาย ขวนให้ทดลองปฏิบัติ เป็นต้น

การประยุกต์ใช้หลักอริยาบท 4 ในการจัดการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยเพื่อปลูกฝังและเสริมสร้างทักษะการเรียนรู้ด้านต่างๆ ได้แก่ ด้านการศึกษา ด้านความประพฤติ ด้านความรับผิดชอบ นักเรียนมีกตัญญูรู้คุณของครู อาจารย์ พอใจในสิ่งที่บิดามารดา อบรมสั่งสอนในทางที่ดีที่ควร ที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการเรียนรู้ในเด็กปฐมวัย เป็นปัญหาที่ค่อนข้างเข้าใจง่าย ไม่สลับซับซ้อน ส่วนใหญ่เป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการเจริญเติบโตและพัฒนาการการ

ปรับตัวต่อสภาพแวดล้อม เด็กได้เรียนรู้สภาพแวดล้อมที่ไม่เหมาะสม โดยขาดการดูแลเอาใจใส่จากพ่อแม่เป็นเหตุให้เกิดปัญหาทางพฤติกรรมขึ้นอย่างง่ายดาย ประการแรก พุทธวิธีการเสริมแรงเป็นวิธีการตามแนวทางตามพระพุทธศาสนาที่พระพุทธเจ้าและพระสาวกทรงใช้เพื่อนำมาซึ่งการเพิ่มขึ้นหรือลดลงของพฤติกรรม วิธีการคิดการแสดงออกอันเป็นผลมาจากการได้รับสิ่งเสริมแรง (สิ่งเร้า) ไม่ว่าสิ่งนั้นจะเป็นที่บุคคลดังกล่าวพึงพอใจหรือไม่พึงพอใจ โดยมีเป้าหมายปลายทางที่การพัฒนาพฤติกรรม ความคิดที่พึงประสงค์ให้เจริญงอกงาม เป็นคนดี มีความรู้ อยู่อย่างมีสุข และขจัดพฤติกรรมอันไม่พึงประสงค์ออกจากตัวมนุษย์

บทสรุป

การประยุกต์ใช้หลักอริยบท 4 ในการจัดการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยมีแนวทางได้แก่ 1) การสร้างศรัทธาต่อการเรียนรู้โดยยึดหลักกัลยาณมิตรที่ช่วยเหลือให้เด็กปฐมวัยมีการเรียนรู้และเลียนแบบพฤติกรรม จิตใจ วินัย และปัญญาแนวคิด 2) การสร้างความเคยชินที่ดีงาม (ศีล) ในวิถีชีวิตประจำวัน 3) การสร้างบรรยากาศต่อการเรียนรู้ด้วยความเมตตาการให้อิสระทางความคิดโดยมีศีลเป็นพื้นฐาน 4) การสร้างอริยบท โดยมีฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา ให้การเรียนรู้ ด้วยการสร้างประสบการณ์ด้านการลงมือปฏิบัติ การสร้างโอกาสให้เด็กได้ทำกิจกรรมเป็นวิธีการจัดการเรียนรู้อย่างมีขั้นตอน เกิดการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมที่เหมาะสมให้กับเด็กปฐมวัย เพื่อช่วยให้เด็กรู้จักควบคุมตัวเอง รู้วิธีการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขได้ เพราะการมีวินัยในตัวเอง และเคารพวินัยของส่วนรวมของสังคม การเรียนรู้ตามหลักพระพุทธศาสนาส่งเสริมการเรียนรู้ ด้วยการนำหลักอริยบท 4 มาประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้กับเด็กปฐมวัย จะเป็นพื้นฐานความสำเร็จ คือ ฉันทะ ความพอใจ, มีใจรักในสิ่งที่ทำ ทำด้วยใจรัก วิริยะ ความพากเพียร อดทน ต่อความลำบากยากเย็น ไม่ว่าจะสิ่งๆใด ก็ตามขอให้ทำอย่างสุจริต จิตตะ เอาจิตฝึกฝนด้วยความพยายาม ด้วยเอาจิตทำในสิ่งนั้นๆ ให้บรรลุผลสำเร็จ วิมังสา ใช้ปัญญาทบทวนในสิ่งที่ทำ ตีตรองหาเหตุผลและปรับปรุงแก้ไข เพื่อให้ประสบผลสำเร็จให้ดียิ่งๆ ขึ้นไปและเกิดการเจริญงอกงามทางปัญญาตามลำดับสูงขึ้นต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- ฐาปนา บุญหล้า. (2558). แก่นธรรม. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสถาบันโลจิสติกส์แห่งเอเชีย.
- ดวงเดือน พันธุมนาวิน. (2544). ทฤษฎีต้นไม้วิจัยธรรม : การวิจัยและการพัฒนาบุคคล. กรุงเทพฯ : สำนักงานกิจการโรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.
- บุษบา ชมที. (2566). การศึกษาและการวิเคราะห์หลักอริยบท 4 กับการบริหารงานวิชาการของสถานศึกษา ใน ศตวรรษที่ 21 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสระบุรี เขต 1. (ครุศาสตร์มหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี).
- พระครูโกศลพัฒนภรณ์ (รัชพล ปภัสโร). (2560). การบูรณาการหลักพุทธธรรมในการบริหารวิชาการสู่ความเป็นเลิศของโรงเรียนประถมศึกษาจังหวัดสมุทรปราการ. (พุทธศาสนคณาจารย์บัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).
- พระครูภัทรจิตตาภรณ์, พระครูศรีวิสุทธิ, เบญญาภา จิตมั่นคงภักดี. (2562). การประยุกต์ใช้หลักอริยบทธรรมในการจัดการศึกษา สำนักปฏิบัติธรรมกับศาสตร์สมัยใหม่. วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์, 7(1), 277-288.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ). (2546). พจนานุกรมธรรมปัญญานันทะ. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2544). พุทธธรรม (ฉบับเดิม). (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพฯ: ดวงแก้ว.
- _____. (2543) ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติ. พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.

- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2553). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. (พิมพ์ครั้งที่ 19). กรุงเทพฯ: เอสอาร์ พรินติ้ง แมสโปรดักส์.
- พระมหาวิมลชัย วชิรเมธี (ว. วชิรเมธี). (2551). คนสำราญงานสำเร็จ. (พิมพ์ครั้งที่ 14). กรุงเทพฯ :อมรินทร์.
- พุทธทาสภิกขุ. (2546). บรรณธรรมกับการศึกษาของโลกปัจจุบัน. กรุงเทพฯ: สำนักงานสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- เยาวพา เดชะคุปต์. (2550). การพัฒนาสื่อเพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย. การศึกษาปฐมวัย, 11(3), 15-20.
- สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. (2540). ชุดฝึกอบรมผู้บริหารระดับสูง เล่ม 4 บริหารศาสตร์. กรุงเทพฯ: สมชาย อิมเมจจิง จำกัด.
- สำนักบริหารการศึกษาท้องถิ่น กรมการปกครอง. (2545). คู่มือศูนย์พัฒนาเด็กเล็กองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. กรุงเทพฯ: สำนักบริหารการศึกษาท้องถิ่น กรมการปกครอง.
- สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย. (2550). หลักการบริหารการศึกษาตามแนวพุทธศาสตร์. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อุบลวรรณ ไชยเรนทร์ และกันตณ หนูทองแก้ว. (2563). การนำหลักอิทธิบาทธรรมไปใช้ในการปฏิบัติงานของบุคลากร ที่ว่าการอำเภอชะอวด อำเภอชะอวด จังหวัดนครศรีธรรมราช. วารสารสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ, 5(2), 66-78.

